

SEKSUALINIS PRIEKABIAVIMAS IR TEISINĖ ATSAKOMYBĖ UŽ JĮ

Vidmantas Dvilaitis

Mykolo Romerio universiteto Teisė fakulteto Baudžiamosios teisės katedra
Ateities g. 20, LT-08303 Vilnius
Telefonas 271 45 84
Elektroninis paštas vidvil@lrs.lt

Pateikta 2004 m. rugsėjo 14 d.

Parengta spausdinti 2004 m. lapkričio 25 d.

Pagrindinės sąvokos: žmogaus teisės, seksualinis priekabavimas, diskriminacija.

S a n t r a u k a

Straipsnyje analizuojamas seksualinis priekabavimas kaip socialinis reiškinys ir teisinė atsakomybė už jį.

Seksualinio priekabavimo samprata numatyta Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatyme. Jame nurodyta, kad veika turi būti užgauli, išreikšta žodžiu arba fiziniu veiksmu, ir šis elgesys turi būti seksualinio pobūdžio. Asmenį, kuris priekabiauja, su auka turi sieti darbo, tarnybinis arba kitoks priklausomumas. Už šias veikas įstatyme numatyta administracinė atsakomybė.

Lietuvos Respublikos kariuomenės drausmės statute taip pat numatyta seksualinio priekabavimo samprata ir atsakomybė už šias veikas. Čia nurodyta, kad priekabavimas gali būti išreikštas žodžiu, raštu arba kitokiu veiksmu, kuris yra nukreiptas prieš kito asmens seksualinį apsisprendimą ir neliečiamybę. Šio įstatymo specifika yra tai, kad šie seksualinio pobūdžio santykiai turi būti tarp privalomosios karo tarnybos karių. Padarius šias, Kariuomenės drausmės statute numatytas, veikas privalomosios karo tarnybos kariui gali būti taikomos Drausmės statute numatytos sankcijos.

Be šių dviejų įstatymų, seksualinio priekabavimo definicija numatyta ir Baudžiamajame kodekse, kuris seksualinį priekabavimą apibrėžia kaip vulgarią siekimą seksualinio bendravimo arba pasitenkinimo. Atsakomybė atsiranda tuomet, kai priekabautoją ir auką sieja tarnybinis arba kitoks priklausomumas. Ši pavojinga ir Baudžiamajame kodekse uždrausta veika priskiriama baudžiamajam nusizengimui, už kurį numatyta bausmė, nesusijusi su laisvės atėmimu, išskyrus areštą.

Žmogaus teisė – šiuolaikinės civilizacijos esminė vertybė. Žmogaus teisės yra ne vien teisinė, bet ir filosofinė, politinė, dorovinė kategorija. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1996 m. lapkričio 20 d. nutarime pabrėžta, kad teisės doktrinoje nėra suformuluotos vienos prigimtinių žmogaus teisių ir laisvių sąvokos. Naujausių laikų humanistinės teorijos paprastai remiasi tuo, kad žmogus nuo gimimo turi nuo jo asmens neatskiriamas pamatines ir nekintamas teises bei laisves. Žmogaus prigimtis yra pirminis prigimtinių žmogaus teisių ir

laisvių šaltinis [1]. Ši norma reiškia tai, kad žmogaus teisės ir laisvės atsiranda ne valstybės valia, o žmogus jas įgyja gimdamas. Žmogaus teisė – tai laisvė veikti savo valia, vadovaujantis laisvu apsisprendimu.

Žmogaus teisių ir laisvių pripažinimas ir įgyvendinimas – būtinas teisingos, darnios pilietinės visuomenės ir teisinės valstybės elementas. Lietuvos Respublika, Konstitucijoje pripažindama žmogaus teisių ir laisvių prigimtinių statusą, įsipareigojo jas gerbti ir jų laikytis, užtikrinti jų gynybą, saugoti jas nuo bet kokio neteisėto kėsėjimosi ar ribojimo.

Visuotinėje žmogaus teisių deklaracijoje nurodyta, kad visi turi teisę į lygią apsaugą nuo visokios diskriminacijos, pažeidžiančios šią Deklaraciją, ir nuo visokio kurstymo tokiai diskriminacijai [2].

Seksualinis priekabiavimas – tai viena iš diskriminacijos dėl lyties formų. Asmens diskriminaciją dėl lyties draudžia Lietuvos Respublikos Konstitucija. Konstitucijos 29 straipsnio antroji dalis nustato, kad įstatymui, teismui ir kitoms valstybės institucijoms arba pareigūnams visi asmenys lygūs. Žmogaus teisių negalima varžyti ir teikti jam privilegijų dėl jo lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų arba pažiūrų [3].

Konstitucijos 21 straipsnio pirmoji dalis nustato, kad žmogaus asmuo neliečiamas, o antroji – kad žmogaus orumą gina įstatymas.[3] Taigi šios Konstitucijos nuostatos sudaro pagrindą sukurti tokią teisės normų sistemą, kuri garantuotų, kad žmogus bus apsaugotas nuo bet kokio nepagrįsto išorinio, tai yra valstybės institucijų ar atskirų piliečių, poveikio jo gyvybei, sveikatai, seksualiniam apsisprendimui, fizinio aktyvumo laisvei.

Seksualinis priekabiavimas visame pasaulyje pripažįstamas rimta lyčių lygybės problema, diskriminacijos lyties pagrindu apraiška ir šiurkščiu žmogaus teisių pažeidimu. Daugeliu atveju seksualinio priekabiavimo aukomis tampa moterys, o priekabiautojai yra vyrai, kurių socialinės ekonominės galios daugelyje visuomenių tebėra didesnės nei moterų. Seksualinis priekabiavimas neigiamai paveikia moters psichinę ir fizinę sveikatą, jų ekonominę ir socialinę padėtį, gyvenimo kokybę. Nors pakantumas, tolerancija šio pobūdžio diskriminacijos formai skirtingą išsivystymo lygį pasiekusiose visuomenėse skiriasi, tiek tarptautinių dokumentų, tiek įvairių šalių nacionalinių teisės aktų nuostatų diskriminavimas dėl lyties bei seksualinis priekabiavimas yra draudžiamas. Dažniausiai tai atsitinka darbo vietose, bet to taip pat neišvengiama švietimo įstaigose, mokslo ir studijų institucijose. Pastaruoju metu vis plačiau šnekama apie seksualinį priekabiavimą viešosiose vietose.

Tiek nacionaliniais, tiek ir tarptautiniais teisės aktais draudžiamas bet koks žmogaus teisių pažeidimas, jo diskriminavimas dėl lyties. „Priekabiavimas, susijęs su asmens lytimi, ir seksualinis priekabiavimas prieštarauja vienodo požiūrio į moteris ir vyrus principui; dėl to šias sąvokas vertėtų apibrėžti ir uždrausti tokias diskriminacijos formas“¹ [4].

Europos Parlamento ir Tarybos 2002/73/EEB 2002 m. rugsėjo 23 d. direktyva priekabiavimą apibrėžia kaip nepageidaujamą elgesį, susijusį su asmens lytimi, kurį lemia tikslas arba jo poveikis pakenkti žmogaus orumui ir sukurti bauginančią, priešišką, žeminančią ar užgaulią aplinką. O seksualinį priekabiavimą apibrėžia kaip nepageidaujamą žodinį, nežodinį arba fizinį seksualinio pobūdžio elgesį, kurį lemia tikslas arba jo poveikis pakenkti žmogaus orumui, ypač sukuriant bauginančią, priešišką, žeminančią ar įžeidžiančią aplinką [4].

Pastebima, kad šioje direktyvoje išsamiau yra apibrėžtas seksualinis priekabiavimas, aiškiai nurodant tokio elgesio tikslus – pakenkti žmogaus orumui ir sukurti bauginančią, priešišką, žeminančią ar užgaulią aplinką.

Šioje direktyvoje nurodyta, kad priekabiavimas ir seksualinis priekabiavimas yra laikomas lyties diskriminacija ir dėl to draudžiamas. Jeigu nustatoma, kad asmuo atmeta tokį elgesį arba paklūsta jam, toks elgesys negali būti pagrindas priimant sprendimą, turintį įtakos tam asmeniui.

¹ Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2002/73/EEB 2002 m. rugsėjo 23 d. iš dalies keičianti Tarybos direktyvą 76/207/EEB dėl vienodo požiūrio į vyrus ir moteris principo taikymo įsidarbinimo, profesinio mokymo, pareigų paaugstinimo ir darbo sąlygų atžvilgiu.

Direktyvoje teigiama, kad valstybės narės nustato taisykles sankcijoms, taikytinoms už nacionalinių nuostatų, priimtų pagal šią direktyvą, pažeidimus ir imasi visų priemonių, būtinų jų taikymui užtikrinti. Sankcijos, kurias gali sudaryti kompensacijos sumokėjimams nukentėjusiam asmeniui, turi būti veiksmingos, proporcingos ir atgrasančios.

Kaip matome, tarptautiniai teisės aktai nustato seksualinio priekabiavimo sampratą ir nurodo, kokios sankcijos turi būti taikomos asmenims, padariusiems šiuos nusižengimus, ir kur turėtų būti panaudoti pinigai, gauti sumokėjus baudas (jeigu jos būtų taikomos).

Lietuvos Respublikos Seimas 2004 m. liepos 13 d. priėmė Lietuvos Respublikos Konstitucijos papildymo konstituciniu aktu „Dėl Lietuvos Respublikos narystės Europos Sąjungoje“ ir Lietuvos Respublikos Konstitucijos 150 straipsnio papildymo įstatymą. Konstituciniame akte nurodyta, kad Europos Sąjungos teisės normos yra sudedamoji Lietuvos Respublikos teisinės sistemos dalis. Jeigu tai kyla iš sutarčių, kuriomis grindžiama Europos Sąjunga, Europos Sąjungos teisės normos taikomos tiesiogiai, o teisės normų kolizijos atveju jos turi viršenybę prieš Lietuvos Respublikos įstatymus ir kitus teisės aktus [5].

Nacionaliniuose teisės aktuose taip pat numatyta seksualinio priekabiavimo samprata bei institucijos, kurioms pavesta vertinti veikų neteisėtumą ir bausti asmenis, padariusius pažeidimus. Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo paskirtis – užtikrinti, kad būtų įgyvendintos Lietuvos Respublikos Konstitucijoje įtvirtintos moterų ir vyrų lygios teisės bei uždrausti bet kokią tiesioginę ir netiesioginę diskriminaciją dėl asmens lyties. Šio įstatymo nuostatos nėra taikomos šeimos ir privataus gyvenimo srityse.

Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo 2 straipsnio 5 dalyje nurodyta, kad seksualinis priekabiavimas – užgaulus, žodžiu arba fiziniu veiksniu išreikštas seksualinio pobūdžio elgesys su asmeniu, su kuriuo sieja darbo, tarnybiniai ar kitokio priklausomumo santykiai. [6]

Taigi galima daryti išvadą, kad seksualiniam priekabiavimui kaip teisės pažeidimui būdingi šie požymiai:

- žodžiu ar fiziniu veiksniu išreikštas seksualinio pobūdžio elgesys. Tai ne bet koks, o aukai nemalonus, nepageidautinas, nepriimtinas seksualinio pobūdžio elgesys;
- asmenį, darantį neteisėtą veiksni, tai yra pažeidėją ir auką, turi sieti darbo, tarnybiniai arba kitokio priklausomumo santykiai;
- seksualinio pobūdžio elgesys turi būti užgaulus. Sąvoka „užgaulus“, kaip nurodyta „Dabartinės lietuvių kalbos žodyne“, reiškia „užgaunantis, įžeidžiantis“. Taigi iš esmės reiškia tai, kad šiuo seksualinio pobūdžio elgesiu siekiama įžeisti asmens orumą ir garbę.

Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo 24 straipsnyje numatyta, kad kontrolierius pagal gautą skundą ar pareiškimą atlikęs tyrimą gali priimti sprendimą:

- 1) perduoti tyrimo medžiagą tardymo organams, jeigu nustatomi nusikaltimo požymiai (jeigu asmuo padaro veikas, kurios numatytos Baudžiamajame kodekse, kontrolierius turi teisę surinktą medžiagą perduoti teisėsaugos institucijoms);
- 2) kreiptis į atitinkamą asmenį arba instituciją ir siūlyti nutraukti lygias teises pažeidžiančius veiksmus arba panaikinti su tuo susijusį aktą (nors Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymas įpareigoja darbdavius ir kitus asmenis imtis priemonių, kad būtų užtikrintas įstatymo vykdymas, tačiau, esant aplinkybėms, kurioms kontrolieriaus nuomone nebūtina taikyti atitinkamų poveikio priemonių, o pakanka kreiptis į instituciją ar asmenį dėl teisės normų pažeidimo nutraukimo);
- 3) nagrinėti administracinių teisės pažeidimų bylas ir skirti administracines nuobaudas (jeigu asmens padaryta veika yra uždrausta, t.y. numatyta Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatyme, kontrolierius, kaip numatyta, Administracinių teisės pažeidimų kodekse, nagrinėja bylas ir skiria nuobaudas už įstatymo pažeidimus);
- 4) atmesti skundą, jeigu nepasitvirtino jame nurodyti pažeidimai (iš surinktos medžiagos, pateiktų paaiškinimų ir kitų dokumentų matyti, kad nepasitvirtina skunde nurodyti teiginiai, jog asmuo padarė nusižengimą, skundas atmetamas);

- 5) nutraukti tyrimą, jeigu pareiškėjas skundą atsiima arba kai trūksta objektyvių duomenų apie padarytą pažeidimą (jeigu iš pateiktų paaiškinimų, asmenų, mačiusių pažeidimo faktą, parodymų nėra objektyvių galimybių teigti arba daryti išvadą, jog asmuo padarė pažeidimą bei pats asmuo neprisipažįsta tai padaręs, kontrolierius gali priimti sprendimą nutraukti pareiškimo arba skundo tyrimą);
- 6) įspėti dėl padaryto pažeidimo [6].

Remdamiesi pateikto įstatymo straipsnio analize galime teigti, jog įstatymas nenumato koks sprendimas turi būti priimamas kiekvieno pažeidimo (seksualinio priekabiavimo) atveju. Tai reiškia, kad lygių galimybių kontrolieriui suteikta diskrecijos teisė spręsti, kokią sankciją taikyti ir kokį sprendimą priimti kiekvieno seksualinio priekabiavimo atveju. Lygių galimybių kontrolierius, atsižvelgdamas į konkrečias seksualinio priekabiavimo aplinkybes, jų mastą, sunkumą, poveikį nukentėjusiajam, sprendžia, kokį sprendimą priimti ir kokią sankciją taikyti. Jei lygių galimybių kontrolierius mano, kad dėl seksualinio priekabiavimo veiksmų yra pagrindas taikyti baudžiamąją atsakomybę, jis turi teisę perduoti tyrimo medžiagą prokurorui, jeigu nustatomi nusikalstamos veikos požymiai.

Dienraštyje „Lietuvos rytas“ teigiama, jog „Per penkerius metus ištyrusi 17 skundų dėl priekabiavimo, lygių galimybių kontrolierė Aušrinė Burneikienė konstatavo šį faktą tik keturiose bylose“ [7].

Pagal vieną iš šių keturių skundų surinkta medžiaga perduota prokuratūrai, nes kontrolierė išvelgė nusikalstamos veikos požymių. Pažymoje nurodyta „kad 2003 m. gegužės mėnesį L. E. K. kreipėsi į savo buvusį dėstytoją P. B. dėl laisvai pasirenkamo dalyko, nes, merginos teigimu, jis pats siūlęs jai tai padaryti. Išklausiusi dėstytojo patarimą telefonu, L. E. K. užpildė prašymą dėl laisvai pasirenkamo dalyko ir neįtarė, kad P. B. padiktavo kito dėstytojo laisvai pasirenkamą dalyką. Dėstytojas leidęs L. E. K. nelankyti paskaitų ir prašęs paskambinti sesijos metu. Pareiškėjos teigimu, dėstytojas P. B. jai garantavęs, kad įskaitą laisvai pasirinkto dalyko ji tikrai gaus. Tačiau 2004 m. vasario 2 d. P. B. pasiūlęs jai susitikti kavinėje ir susitikimo metu P. B. pasakęs, kad jos pasirinktą dalyką dėsto kitas dėstytojas, tačiau šis dėstytojas esąs P. B. draugas, ir dalykas bus įskaitytas, jeigu L. E. K. susitiks su P. B. vakare intymioje aplinkoj. L. E. K. teigia, kad buvusi šokiruota ir pažeminta kaip moteris. Kartu L. E. K. pasijutusi, kad yra priklausoma nuo P. B., kadangi jis visą laiką žadėjo jai tą įskaitą pasirašyti. Pareiškėjai nesutikus su dėstytojo P. B. pasiūlymu, jis įpykęs metė įskaitų knygelę (kurią prieš tai, L. E. K. teigimu, buvo įsidėjęs į portfeli) ir, palikęs verkiančią merginą, išėjo iš kavinės. L. E. K. pareiškime teigia, kad sutrikusi, pažeminta ir verkdamą grįžo į darbovietę – LTV, kur ją pasitiko kolegos ir bandė raminti. Pareiškėja sutiko su P. B. siūlymu susitikti vakare, kadangi, pasak jos, dėstytojo Z. B. nebuvo mačiusi, bendravo tik su P. B., žadėjusiu gauti reikalingą įskaitą, ir todėl neturėjo kito pasirinkimo. Tad L. E. K. paskambino P. B. ir pasiūlė susitikti vakare sutartoje vietoje, dėstytojas pasiūlęs susitikti kavinėje. Į susitikimą L. E. K. atvyko su liudytojais. Pasak pareiškėjos, dėstytojas ją nusivedęs į butą, kuriame buvo tik lova, alkoholinių gėrimų, vaisių. Dėstytojas, L. E. K. teigimu, vadinęs ją „karaliene, katinu ir visokiais kitokiais intymiais žodžiais“, o tai žemino ją kaip moterį, merginos žodžiais tariant, ji jautėsi „tarsi prostitutė, priversta savo kūnu, dėmesiu ir buvimu šalia užsimokėti už savo įskaitą“. L. E. K. teigia, kad p. P. B. įtaręs, jog ji įrašinėja pokalbį, todėl liepė susirašinėti ant popieriaus, o iš raštelių ji supratusi, kad P. B. siekia lytinio kontakto. Didžiausią psichologinį stresą ir pažeminimą pareiškėja patyrusi, kai P. B. prisiartino prie jos ir ėmė šnabždėti, jog laukęs jos ilgai ir tikėjosi, kad mergina įklius. L. E. K. teigia, kad P. B., tardamas žodžius, jog nori jos visos, ėmė rankomis glostyti pečius ir ranką, iš to ji supratusi, kad siekia lytinio kontakto. Pasak pareiškėjos, tai patvirtina ir intymiai paruošta aplinka tame bute“ [8].

Lietuvos Respublikos Seimo 1999 m. gegužės 20 d. įstatymu patvirtintas Lietuvos Respublikos kariuomenės drausmės statutai.

Kariuomenės drausmės statuto paskirtis yra tiksliai apibrėžti, kokia veika yra karių drausmės pažeidimai, nustatyti karių, padariusių drausmės pažeidimų, atsakomybės sąlygas, nustatyti vadų (viršininkų) teises ir pareigas karių drausmei užtikrinti, karių drausmės

pažeidimų tyrimo tvarką, nustatyti drausmines nuobaudas už karių drausmės pažeidimus ir šių nuobaudų skyrimo bei skundų padavimo ir nagrinėjimo tvarką.

Galima teigti, kad šiuo įstatymu nustatoma, kokie veiksmai yra kario drausmės pažeidimas ir kokią drausminę nuobaudą jam galima taikyti.

Kariuomenės drausmės statuto 92 straipsnyje numatyta atsakomybė už **seksualinį priekabiavimą**. Jame nurodyta, kad už priekabiavimą žodžiu, raštu arba veiksnu, nukreiptą prieš kito asmens seksualinį apsisprendimą ir neliečiamybę, privalomosios karo tarnybos kariui uždraudžiama išeiti iš tarnybos vietos arba skiriamas pataisos areštas iki 10 parų, arba pažeminamas kario laipsnis; profesinės karo tarnybos kariui skiriamas papeikimas arba sumažinamas tarnybinis atlyginimas, arba pažeminamas kario laipsnis, arba karys atleidžiamas iš pareigų. Šio straipsnio 2 dalyje nurodyta, kad už tą pačią veiką, padarytą sunkinančiomis aplinkybėmis, profesinės karo tarnybos karys atleidžiamas iš tarnybos [9].

Iš straipsnio dispozicijos matome, kad šis įstatymas taikomas tik atitinkamai kategorijai asmenų, t. y. privalomosios karo tarnybos kariams. Karo prievolės įstatymo 4 straipsnyje nurodyta, jog privalomoji karo tarnyba – Lietuvos Respublikos Konstitucijos nustatyta Lietuvos Respublikos piliečio privaloma karo tarnyba. Ją sudaro Karo prievolės įstatymo nustatytos trukmės nuolatinė pradinė karo tarnyba ir periodiškai atliekama nenuolatinė karo tarnyba aktyviajame rezerve bei tarnyba mobilizacijos atveju [10].

Šis įstatymas taikomas tik atitinkamai asmenų kategorijai, t.y. kariams, kurių tarpusavio santykius reguliuoja statutas. Šiuo įstatymu saugomas karių seksualinis apsisprendimas.

Tiek Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatyme, tiek Kariuomenės drausmės statute veikos apibrėžiamo vienodai, t. y. žodžiu arba fiziniu veiksnu išreikštas seksualinio pobūdžio elgesys su asmeniu (kariu). Tačiau Kariuomenės drausmės statuto 92 straipsnyje numatyta 2 dalis, kurioje tie patys veiksmai padaryti sunkinančiomis aplinkybėmis vertinami daug griežčiau.

Kariuomenės drausmės statuto 49 straipsnyje išvardytos aplinkybės, kurioms esant veika laikoma sunkinanti, tai:

- 1) karių drausmės pažeidimas padarytas karo arba nepaprastosios padėties metu;
- 2) drausmės pažeidimas padarytas kovinio budėjimo metu;
- 3) drausmės pažeidimas padarytas paskelbus aukštesnes kovinės parengties pakopas;
- 4) karių drausmės pažeidimas buvo tęsiamas, nepaisant reikalavimo jį nutraukti;
- 5) panašus karių drausmės pažeidimas per metus padarytas pakartotinai;
- 6) karių drausmės pažeidimas padarytas grupės karių;
- 7) karių drausmės pažeidimas padarytas girta arba apsvaigusio nuo narkotinių ar toksinių medžiagų kario;
- 8) drausmės pažeidimas padarytas duodant arba vykdant aiškiai neteisėtą įsakymą.[9]

Krašto apsaugos sistemoje priėmus Kariuomenės drausmės statutą, už statuto 92 straipsnio pažeidimus nubausti du karininkai. „Abu šie karininkai yra vieninteliai asmenys, nubausti Lietuvoje už priekabiavimą“ [7].

Tačiau karys, padaręs baudžiamajame įstatyme numatytą veiką, traukiamas baudžiamojon atsakomybėn.

Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso, įsigaliojusio 2003 m. gegužės 1 d., 152 straipsnyje numatyta atsakomybė už **seksualinį priekabiavimą**. Šio straipsnio 1 dalyje nurodyta, kad tas, kas siekdamas seksualinio bendravimo ar pasitenkinimo vulgariais ar panašiais veiksmais, pasiūlymais ar užuominomis priekabiavo prie pagal tarnybą ar kitaip priklausomo asmens, padarė baudžiamąjį nusizengimą ir baudžiamas bauda arba laisvės apribojimu, arba areštu [11].

Minėto straipsnio 2 dalyje konstatuojama, kad už šio straipsnio 1 dalyje numatytą veiką asmuo atsako tik tuo atveju, kai yra nukentėjusio asmens skundas ar jo teisėto atstovo pareiškimas, ar prokuroro reikalavimas [11].

Informatikos ir ryšių departamento prie Vidaus reikalų ministerijos Statistikos skyriaus duomenimis, nuo 2003 m. gegužės 1 d. Lietuvoje užregistruota 5 skundai dėl seksualinio priekabiavimo [12]. Atlikus ikiteisminį tyrimą 4 bylose buvo priimti 2 prokuroro sprendimai užbaigti procesą baudžiamuoju įsakymu (BPK 418 str.), 1 byloje ikiteisminis tyrimas užbaigtas kaltinamojo akto perdavimu teismui (BPK 220 str.), 1 byloje ikiteisminis tyrimas nutrauktas, kadangi ikiteisminio tyrimo metu nesurinkta pakankamai duomenų, pagrindžiančių įtariamojo kaltę dėl nusikalstamos veikos padarymo (BPK 212 str.), ir pagal 1 skundą ikiteisminis tyrimas dar neužbaigtas.

Seksualinis priekabiavimas yra vienas iš penkių XXI skyriaus nusikaltimų ir baudžiamųjų nusižengimų žmogaus seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui. Šis straipsnis yra ir vienas iš naujų naujo Lietuvos Respublikos baudžiamąjo kodekso straipsnių, kadangi 1961 m. Baudžiamajame kodekse tokios normos nebuvo. Šią naują normą gali priminti tik 1961 m. Baudžiamąjo kodekso 119 straipsnyje numatyta atsakomybė už prispyrimą moters lytiškai santykiuoti. Šiame straipsnyje buvo numatyta, kad prispyrimas moters lytiškai santykiuoti arba kitokia forma tenkinti lytinę aistrą, jeigu tai padarė asmuo, nuo kurio moteris yra materialiai ar tarnybiškai priklausoma. Už šią veiką asmeniui teismas galėdavo skirti bausmę, susijusią su laisvės atėmimu iki trejų metų.

Prispyrimas moters lytiškai santykiuoti, tai yra lytinis santykiavimas arba lytinės aistros tenkinimas kitomis formomis (analinium, oralinium būdu ar *inter femora*) su priklausoma moterimi prieš jos valią, naudojant grasinimus padaryti žalą ar faktiškai darant žalą jos ir jos artimųjų interesams, arba prispyrimas tai daryti su kitu, kaltininko nurodytu, asmeniu. Nusikaltimas laikomas baigtu moteriai sutikus lytiškai santykiuoti ar kitokia forma tenkinti lytinę aistrą. Pasiūlymas priklausomai moteriai lytiškai santykiuoti arba kitokia forma tenkinti lytinę aistrą nėra spyrimas – dabar mes tai galime traktuoti kaip seksualinį priekabiavimą.

Seksualinis priekabiavimas Baudžiamajame kodekse vertinamas kaip baudžiamasis nusižengimas, kadangi šio kodekso 10 straipsnyje „Nusikalstamų veikų rūšys“ nurodoma, kad nusikalstamos veikos skirstomos į nusikaltimus ir baudžiamuosius nusižengimus. Nusikaltimas įvardijamas kaip pavojinga ir šiame kodekse uždrausta veika (veikimas arba neveikimas), už kurią numatyta laisvės atėmimo bausmė, o baudžiamasis nusižengimas taip pat yra pavojinga ir šiame kodekse uždrausta veika (veikimas ar neveikimas), už kurią numatyta bausmė, nesusijusi su laisvės atėmimu, išskyrus areštą [11].

Seksualiniu priekabiavimu kėsinamasi į žmogaus lytinę apsisprendimo laisvę, lytinį neliečiamumą. 1961 m. Baudžiamajame kodekse lytiniais nusikaltimais buvo kėsinamasi tik į moters lytinę laisvę ir lytinį neliečiamumą (išskyrus BK 122 str. „Vyro lytinis santykiavimas su vyru“), o šiuo metu galiojančiame Baudžiamajame kodekse nurodoma „tas, kas“, t. y. nenurodoma lytis, nes seksualiai priekabiuoti gali tiek vyras prie moters, tiek moteris prie vyro. Todėl šiais neteisėtais veiksmais kėsinamasi į žmogaus lytinę apsisprendimo laisvę arba lytinį neliečiamumą. Jeigu asmuo yra pilnametis, tai bus kėsinamasi į žmogaus lytinę apsisprendimo laisvę, o jei nepilnametis, tai kėsinamasi į jo lytinį neliečiamumą. Šiuo baudžiamuoju nusižengimu pažeidžiamos Lietuvos Respublikos Konstitucijos pripažintos ir garantuotos žmogaus teisės – teisė į laisvę, neliečiamumą, garbę ir orumą.

Šio baudžiamąjo nusižengimo sudėtis yra formali, kadangi straipsnio dispozicijoje nurodyta, kad asmuo, siekdamas seksualinio bendravimo ar pasitenkinimo, priekabiavo, tai yra atliko minėtas veikas vulgariai ar panašia forma, todėl nusižengimas laikomas baigtu nuo nusikalstamos veikos pradėjimo momento, ir jokių pasekmių nereikalauja.

Pagal šį straipsnį baudžiamoji atsakomybė atsiranda tada, kai asmuo siekia seksualinio bendravimo ar seksualinio pasitenkinimo ne bet kokiais, o vulgariais arba panašiais veiksmais. Ši veika turi pasireikšti aktyviais veiksmais ir jie, asmeniui, kurio atžvilgiu jie atliekami, turi būti nepageidautini, nepriimtini ir nemalonūs. Šiais seksualinio pobūdžio veiksmais asmuo siekia seksualinio pasitenkinimo, t. y. malonumo suteikimo sau prieš aukos valią. Seksualinis bendravimas ar pasitenkinimas turi būti vulgarus, o „Dabartinės lietuvių kalbos žodynas“ žodį „vulgarus“ aiškina taip: 1. šiurkštus, storžieviškas; 2. suprastintas iki iš-

kraipymo, subanalintas [13]. Šiurkštumas pasireiškia nemandagiais, priešingais įstatymui, neišauklėto žmogaus, stačiokiškais veiksmais. Jeigu asmuo dėl tokio bendravimo jau malonumą, tai nebus seksualinis priekabiavimas.

Seksualinis bendravimas gali pasireikšti įvairiais pokalbiais apie seksą, anekdotų, atsitikimų šia tema pasakojimas. Siekimas seksualinio bendravimo ar pasitenkinimo gali būti išreikštas tiesiogiai, tačiau toks siekimas galimas ir įvairiais pasiūlymais ar net užuominomis. Seksualinio pobūdžio kalbos, pasiūlymai, užuominos turi būti asmeniui taip pat nemalonios, nepriimtinos ir nepageidautinos, t. y. vulgarios. Šiuolaikinėje visuomenėje bendravimo mes negalime suprasti kaip tiesioginio pokalbio asmens su kitu asmeniu. Bendrauti galima ir mobiliuoju telefonu, kompiuteriu, rašant laiškus, taip pat siunčiant seksualinio pobūdžio garso ir vaizdo juostas asmeniui, kuris to nepageidauja.

Bendravimas gali pasireikšti ir konkrečiais nepageidautiniais veiksmais, kai priekabautojas savo rankomis liečia žmogų tam tikras kūno dalis, o jis šiam asmeniui jaučia nepatogumą ir pasišlykštėjimą. Baudžiamąjoje byloje Nr. 54–1–00115–04 nurodyta, kad kaltinamasis „J. T., dirbdamas SPUAB „Biržų autobusų parkas“ vairuotoju konduktoriumi, maršrutiniu autobusu PAZ – 672, valst. Nr. ZPN 461, būdamas atsakingas už saugų keleivių vežimą, 2004 m. vasario 11 d., 14 val. 50 min., veždamas keleivius maršrutu Biržai–Lebeniškiai, Biržų rajone Lebeniškių kaime, autobusų sustojime „Lebeniškiai“, išleidęs keleivius, tyčia uždaręs autobuso duris dar nespėjęs išlipti keleivei N. G., taip sudarydamas nepilnametei N. G. priklausomybę nuo jo, kaip autobuso vairuotojo, valios, priekabiavo siekdamas su ja seksualinio bendravimo: iš vairuotojo vietos atėjo į autobuso saloną, apkabindamas N. G., prisiglaudamas, siekdamas pabučiuoti, vulgariomis užuominomis siūlė seksualiai bendrauti“ [14].

Straipsnio dispozicijoje nurodyta, kad seksualinio bendravimo ar pasitenkinimo turi būti siekiama su asmeniu, kuris pagal tarnybą ar kitaip yra priklausomas nuo asmens, kuris savo veiksmais vykdo priešingą įstatymui, numatytą Baudžiamajame kodekse veiką, tai yra priekabiauja. „Priklausomas“ reiškia susijęs priežasties ir pasekmės santykiu. Tarnybinis priklausomumas pasireiškia tuo, kad priekabautoją ir asmenį, kurio atžvilgiu vykdoma neteisėta veika, sieja darbiniai, tarnybiniai santykiai. Šie santykiai gali būti numatyti Darbo kodekse, Valstybės tarnybos įstatyme, Krašto apsaugos sistemos organizavimo ir karo tarnybos įstatyme ir kituose norminiuose aktuose, reglamentuojančiuose asmenų tarnybinius santykius. Tai gali būti: viršininko ir darbuotojo, karininko ir kario, direktoriaus ir sekretorės santykiai, tai yra šie asmenys, prie kurių priekabiuojama, yra visiškai arba iš dalies priklausomi nuo kaltininko tarnybinių veiksmų. Kitoks asmens priklausomumas gali pasireikšti taip pat tam tikrais, iš kitų įstatymų plaukiančiais santykiais: tai gali būti tėvų ir vaikų priklausomumas vienas nuo kito; iš sutartinių santykių atsirandantis priklausomumas – autobuso vairuotojo ir keleivio. Materialus priklausomumas matomas ir Raseinių rajono apylinkės prokuratūros baudžiamąjoje byloje Nr. 82–1–0583–03, kurioje „E. B. kaltinamas tuo, kad 2002 m.–2003 m. liepos mėnesio laikotarpiu savo namuose seksualiai priekabiavo prie nepilnametės savo dukros J. B., t. y. reguliariai, siekdamas seksualinio pasitenkinimo, norėdamas jai ir sau sukelti lytinę aistrą, lietė jos sėdmenis, lytinius organus, krūtis. Nukentėjusioji paaiškino, kad tėvas užrakindavo duris, liepdavo jai nusirengti, liesdavo rankomis jos krūtis, sėdmenis, lytinius organus. J. B. priešinantis tėvas ją pasiguldydavo ant lovos, viena ranka laikydavo jos rankas, o kita glamonėdavo. E. B. grasindavo, kad jei kam pasakys, tai J. B. bus sumušta. E. B. tai darydavo per savaitę du tris kartus, kai žmona išeidavo į darbą. Už šią veiką E. B. Raseinių apylinkės teismas 2004 m. gegužės 31 d. įsakymu paskyrė 8 minimalių gyvenimo lygių (MGL) 1000 Lt dydžio baudą [15].

Kyla klausimas, ar asmuo, atliekantis seksualinio pobūdžio veiksmus, turi suvokti, kad tie veiksmai nepageidautini, nemalonūs asmeniui, kurio atžvilgiu jie atliekami? Mano nuomone, asmuo, darantis seksualinio pobūdžio veiksmus, turi suprasti iš aukos žvilgsnio, pasakymų, veido išraiškos ir kt., kad šie veiksmai asmeniui nepageidautini, nepriimtini ir nemalonūs. Tai patvirtina ir Kėdainių rajono apylinkės prokuratūros baudžiamosios bylos Nr. 66–1–00947–03 kaltinamajame akte nurodytos aplinkybės, kad J. V. įtariamas tuo, kad jis

nuo 2001 m. spalio mėn. iki 2003 m. balandžio 13 d, lauke ir savo namuose, esančiuose Kėdainių rajone Vainikų kaime, siekdamas seksualinio pasitenkinimo, vulgariais veiksmais seksualiai priekabiavo prie materialiai nuo jo priklausomos nepilnametės globotinės V. M., gimusios 1986 m. lapkričio 22 d., tai yra: prievarta ją bučiavo, rankomis lietė krūtis, lytinius organus, vulgariai kalbėjo apie nukentėjusios lytinius organus ir krūtis. Nors įtariamasis kaltu neprisipažino, tačiau nukentėjusioji V. M. paaiškino, kad mirus jos mamai, liko gyventi su patėviu, kuris ją augino nuo 9 metų. Dar mamai esant gyvai, patėvis liesdavo jos krūtis ir sakydavo, kad tėvui tas yra galima. V. M. prašydavo patėvio to nedaryti. Mamai apie tai nesakė, nes nenorėjo šeimoje pykčio. Mirus motinai, V. M. patėvis jai ant kaklo keliskart padarė kraujosruvas, lietė jos nuoga kūną, o per rūbus ir jos lytinius organus. Patėvio kabinėjimaisi jai buvo šlykštūs, ir ji jausdavo žeminimą [16].

Baudžiamojo kodekso 13 straipsnyje numatyta amžius, nuo kurio asmuo, padaręs nusikalstamą veiką, tai yra veiką, numatytą šiame kodekse, atsako pagal baudžiamuosius įstatymus. Šio straipsnio 2 dalyje išvardyti Baudžiamojo kodekso straipsniai, pagal kuriuos atsako asmuo, kuriam iki nusikaltimo arba baudžiamojo nusižengimo padarymo buvo suėję keturiolika metų, tačiau 152 straipsnio šioje dalyje nėra, tad galime teigti, jog už šio baudžiamojo nusižengimo padarymą asmuo traukiamas atsakomybėn nuo 16 metų [11]. Šio nusikaltimo subjektu gali būti tiek moteris, tiek vyras, kadangi seksualiai priekabauti gali ir moteris prie vyro, ir vyras prie moters.

Seksualiai priekabiuojančio asmens kaltė turi pasireikšti tiesiogine tyčia, kadangi asmuo, vulgariais ar panašiais veiksmais, pasiūlymais, užuominomis siekia seksualinio bendravimo arba seksualinio pasitenkinimo, suvokdamas šių veikų priešingumą įstatymui, pavojingumo pobūdį ir nori taip veikti. Šios veikos tikslas – siekimas vulgaria forma seksualinio bendravimo, pasitenkinimo.

Trijuose skirtinguose įstatymuose numatyta seksualinio priekabiavimo samprata ir atsakomybė už šias veikas. Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatyme numatyta administracinė atsakomybė už seksualinį priekabiavimą. Kariuomenės drausmės statute numatyta privalomosios karo tarnybos karių drausminė atsakomybė už veikas, kurios priskiriamos seksualiniam priekabiavimui. Baudžiamajame kodekse numatyta baudžiamoji atsakomybė už seksualinį priekabiavimą.

Palyginę šiuos įstatymus galime teigti, kad jie panašūs, tačiau baudžiamoji atsakomybė atsiranda tuomet, kai siekimas seksualinio bendravimo arba pasitenkinimo atliekamas vulgariais veiksmais. Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatyme numatytas užgaulus seksualinio pobūdžio elgesys, o Kariuomenės drausmės statute atsakomybė atsiranda už priekabiavimą žodžiu, raštu arba veiksniu, nukreiptu prieš kito asmens seksualinį apsisprendimą ir neliečiamybę. Šiame įstatyme atsakomybė apibrėžta labai aptakiai, ir atriboti komplimentą nuo drausminio nusižengimo gali būti gana keblu. Atkreipiamas dėmesys, kad šiame įstatyme sąvoka „seksualinis priekabiavimas“ neatitinka sąvokos, apibrėžtos Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatyme ir numatytos Europos Sąjungos teisės aktuose, kur pateikiamas tikslesnis šios sąvokos apibrėžimas.

Ši baudžiamojo nusižengimo sudėtis yra apibrėžta taip pat, kaip ir seksualinis priekabiavimas apibrėžtas Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatyme. Taigi logiškai kyla klausimas, kokią atsakomybę kuriais atvejais reikėtų taikyti. Šiuo atveju didelę reikšmę turi ir Baudžiamojo kodekso 152 straipsnio 2 dalis, kuri nustato, kad už šią veiką asmuo atsako tik tuo atveju, kai yra nukentėjusio asmens skundas ar jo teisėto atstovo pareiškimas, arba prokuroro reikalavimas. Baudžiamojo proceso kodekso 407 straipsnis numato, kad nusikalstama veika, numatyta Baudžiamojo kodekso 152 straipsnyje, yra priskiriama privataus kaltinimo byloms. Baudžiamojo proceso kodekso 407 straipsnis nustato, kad procesas pradedamas tik tuo atveju, kai yra nukentėjusiojo skundas ar jo teisėto atstovo pareiškimas. Šioje byloje ikiteisminis tyrimas nebus atliekamas, o asmuo, padavęs skundą, kaltinimą teisme palaikys pats arba tai darys jo teisėtas atstovas. Nukentėjusysis teisme įgis privataus kaltintojo statusą. Vadinasi, spręsti, kokią pažeistų asmens teisių gynybos priemonę taikyti, yra nukentė-

jusio asmens pasirinkimo teisė. Be abejonės, jei asmuo kreipiasi į lygių galimybių kontrolierių, kuris taikytų administracinio poveikio priemones, kontrolierius gali pasiūlyti nukentėjusiam asmeniui kreiptis ir į teismą dėl baudžiamosios atsakomybės kaltajam asmeniui taikymo.

Pagal Baudžiamojo proceso kodekso 409 straipsnį, jeigu tokia veika turi visuomeninę reikšmę, baudžiamąjį procesą dėl šios veikos turi teisę pradėti ir prokuroras, nepriklausomai nuo to, ar bus nukentėjusiojo skundas, ar jo teisėto atstovo pareiškimas. Tokiu atveju tokioje byloje bus atliekamas ikiteisminis tyrimas. Taigi ir lygių galimybių kontrolierius, vadovaujantis Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo 24 straipsnio 1 punktu, turėtų perduoti tyrimo medžiagą prokurorui tik tuo atveju, jei tokia nusikalstama veika turi visuomeninę reikšmę. Kokia nusikalstama veika turi visuomeninę reikšmę, Baudžiamojo proceso kodeksas nenustato ir neapibrėžia jos požymių. Tačiau Baudžiamojo proceso kodekso komentare nurodyta, kad „jeigu kuri nors iš nusikalstamų veikų, nurodytų BPK 407 str., turi visuomeninę reikšmę ir sukėlė didelį rezonansą visuomenėje (pavyzdžiui, seksualiai priekabiavo atsakingas valstybės veikėjas), taip pat jeigu šiomis veikomis asmeniui padaryta žala, tačiau jis dėl bejėgiškos būklės, fizinių ar psichinių trūkumų, tarnybinės ar materialinės priklausomybės nuo kaltininko ar kitokių svarbių priežasčių neįstengia ginti savo teisių ir teisėtų interesų, baudžiamąjį procesą dėl šių veikų turi teisę pradėti ir prokuroras, nesvarbu, ar yra nukentėjusiojo skundas, ar jo teisėto atstovo pareiškimas“ [17].

Išvados

Atsižvelgiant į tai, kas buvo aptarta, galima daryti tokias išvadas:

1. Atsakomybė už seksualinį priekabiavimą yra naujovė tiek Lietuvos teismų praktikai, tiek teorijai. Kad ši norma būtų veiksminga, būtinas atitinkamas teorinis ir praktinis įdirbis.

2. Seksualinis priekabiavimas yra veika, kuria siekiama seksualinio bendravimo ar pasitenkinimo vulgariais ar panašiais veiksmais, pasiūlymais ar užuominomis priekabiaujant prie pagal tarnybą ar kitaip priklausomo asmens.

3. Už seksualinį priekabiavimą numatyta administracinė, drausminė ir baudžiamoji atsakomybė. Atsakomybės atribojimo klausimas yra labai svarbus ir aktualus. Kad įstatymas būtų teisingai taikomas, būtinas jo oficialus išaiškinimas, kurį galėtų pateikti Lietuvos Aukščiausiasis Teismas.

4. Nors Kariuomenės drausmės statuto paskirtis yra tiksliai apibrėžti, kokia veika yra karių drausmės pažeidimai, tačiau šio statuto 92 straipsnis taisytinas. Būtų tikslinga šią teisės pažeidimo sudėtį sukonkretinti, nes toks apibrėžimas gali sukelti problemų taikant šią normą, kadangi joje nenumatyta, kokie veiksmai yra seksualinis priekabiavimas, kaip drausminis pažeidimas.

5. Kadangi Europos Sąjungos teisės normos yra sudedamoji Lietuvos Respublikos teisinės sistemos dalis, būtų tikslinga suderinti Baudžiamojo kodekso seksualinio priekabiavimo dispoziciją su seksualinio priekabiavimo samprata, numatyta Europos Sąjungos teisės aktuose.

LITERATŪRA

1. **Lietuvos** Konstitucinio Teismo 1996 m. lapkričio 20 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos butų privatizavimo įstatymo 5 straipsnio atitikimo Lietuvos Konstitucijai“.
2. **Visuotinė** žmogaus teisių deklaracija // Teisės problemos. 1999. Nr. 1–2.
3. **Lietuvos Respublikos** Konstitucija.

4. **Europos** Parlamento ir Tarybos 2002 m. rugsėjo 23 d. direktyva 2002/73/EEB, iš dalies keičianti Tarybos direktyvą 76/207/EEB dėl vienodo požiūrio į vyrus ir moteris principo taikymo įsidarbinimo, profesinio mokymo, pareigų paaugštinimo ir darbo sąlygų atžvilgiu.
5. **Lietuvos Respublikos** įstatymas Lietuvos Respublikos Konstitucijos papildymo konstituciniu aktu „Dėl Lietuvos Respublikos narystės Europos Sąjungoje“ ir Lietuvos Respublikos Konstitucijos 150 straipsnio papildymo. 2004 m. liepos 13 Nr. IX–2343 // Valstybės žinios. 2004. Nr.111–4123.
6. **Lietuvos Respublikos** moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymas. 1998 m. gruodžio 1 d. Nr. VIII–947 // Valstybės žinios. 1998. Nr. 112–3100.
7. **Vasaros** nuotykis griauna likimus // Lietuvos rytas. 2004 m. gegužės 8 d. Nr. 105.
8. **Lygių** galimybių kontrolieriaus tarnybos pažyma dėl E. L. K skundo tyrimo 2004 m. balandžio 20 d., Nr. (04)–SN–7. – Vilnius.
9. **Lietuvos Respublikos** kariuomenės drausmės statuto patvirtinimo įstatymas. 1999 m. gegužės 20 d. Nr. VIII–1191 // Valstybės žinios. 1999. Nr. 51–1635.
10. **Lietuvos Respublikos** karo prievolės įstatymas. 1996 m. spalio 22 d. Nr. I–1593 // Valstybės žinios. 1996. Nr. 106–2427.
11. **Lietuvos Respublikos** baudžiamasis kodeksas. – Vilnius: VĮ Teisinės informacijos centras, 2000.
12. **Informatikos** ir ryšių departamento prie Vidaus reikalų ministerijos Duomenys apie nusikalstamas veikas, padarytas Lietuvoje per 2003 m. ir 2004 m sausio–rugpjūčio mėn. (forma IG).
13. **Dabartinės** lietuvių kalbos žodynas. – Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1993.
14. **Baudžiamoji** byla Nr. 54–1–00115–04.
15. **Baudžiamoji** byla Nr. 82–1–0583–03.
16. **Baudžiamoji** byla Nr. 66–1–00947–03.
17. **Baudžiamojo** proceso kodekso komentaras. 2 knyga. – Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2003.

Sexual Harassment and Legal Liability for It

Vidmantas Dvilaitis

Mykolas Romeris University

Keywords: human rights, sexual harassment, discrimination.

SUMMARY

The author analyses sexual harassment and legal liability for committed unlawful acts, which invoke certain legal consequences.

The acknowledgement and implementation of human rights and freedoms is a necessary element of civil society and the rule of law. Having acknowledged the natural status of human rights and freedoms in the Constitution, the Republic of Lithuania has committed itself to respect them, to ensure their protection, to safeguard them from any illegal infringement or restriction.

Universal Declaration of Human Rights sets forth that every person has a right to an equal protection from every form of discrimination and instigation to discriminate.

Sexual harassment is a form of discrimination on grounds of one's sex. Sex discrimination is prohibited by the Constitution of the Republic of Lithuania. Article 29 of the Constitution establishes equality of persons before the law, the court, state institutions and officials. Human rights cannot be restricted and privileges cannot be granted on grounds of one's sex, race, nationality, language, origin, social status, religion, convictions or opinion.

The Directive 2002/73/EC of the European Parliament and the Council of 23 September 2002 amending Council Directive 76/207/EEC on the implementation of the principle of equal treatment for men and women as a regard access to employment, vocational training and promotion, and

working conditions sets forth that harassment related to the sex of a person and sexual harassment are contrary to the principle of equal treatment between women and men; it is therefore appropriate to define such concepts and to prohibit such forms of discrimination.

Violation of human rights and discrimination on grounds of sex is prohibited by a number of international instruments as well as national legal acts.

The definition of sexual harassment is provided for in the Law on Equal Opportunities of Women and Men. This unlawful act is defined as an offensive conduct of sexual nature, verbal or physical, towards a person with whom there are work, business or other relations of subordination. Sexual harassment is a subject to administrative liability.

The definition of sexual harassment and liability for it is also foreseen in the Statute of the Military Service Discipline. The Statute establishes that sexual harassment may appear in a verbal, written or other form, which is directed against one's sexual self-determination and inviolability. It is specific about this legal act that relations of sexual nature shall appear between the servicemen of compulsory military service. Having committed the latter acts the military servicemen may face sanctions foreseen in the Statute.

Apart from these two legal acts definition of sexual harassment is provided for in the Penal Code, which defines sexual harassment as striving for sexual contact or satisfaction by taking vulgar actions. Liability arises when the harasser and the victim are in work or other relations of subordination. The latter prohibited acts constitute a criminal offence and shall be punished with a punitive fine, which may include arrest.

